

הַחֲכָמִים הַיּוֹמִי

מעיל חכמים

שמש צדקה ומרפא

חכמים
שמש צדקה ומרפא

- אהבת ישראל
- צדקה ומרפא
- מסורת אבות
- מנהג ישראל
- גאולת ישראל
- בין ישראל לעמים

כל ישראל חברים
ALLIANCE ISRAËLITE UNIVERSELLE

החכם היומי

מסורת שאי אפשר לשכוח

החכם היומי הוא מאגר מידע אינטרנטי נגיש על חכמי ישראל בדורות האחרונים ודברי תורתם בנושאים של 'אהבת ישראל', 'צדקה ומרפא', 'לימוד תורה', 'מנהג ישראל', 'מסורת אבות', 'גאולת ישראל', ו'בין ישראל לעמים', בכל יום נלמד דף על חכם אחר, שאותו יום הוא מועד פקידתו.

מאגר המידע מהווה תשתית ללימוד יומי בבתי כנסת, קהילות ובתי ספר. יום ועוד יום נאסוף את אבני הזיכרון שהתפזרו, ונבנה לנו ממנו בניין עדי עד. יסודתו בהררי קודש, וראשו מגיע השמימה.

ויהי רצון מלפני א-לוהי השמיים לקיים לנו את כל חכמי ישראל, קדושים אשר בארץ המה, בכל מקומות מושבותיהם, וזכותם תעמוד לנו בזה ובבא.

חוברת זו היא שלישית בסדרת חוברות שיאירו דבריהם של החכמים על אהבת ישראל, לימוד תורה, צדקה ומרפא ועוד.

מְעִיל חֲכָמִים: שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפֵּא

בני, היזהר הרבה בעניין הצדקה. בין כשיש בידך לעשות, בין כשאין בידך - תן כפי יכולתך. ואם אין בידך כלום - עשה בגופך. ואם חולה אתה בגופך, במקום שאתה שם - הוי מצטער, בינך ובין עצמך, מצרת העניים. ואם באים לפניך, פייס אותם בדברים, והחזק לבבם עם הקדוש ברוך הוא, כי הוא בעל היכולת להשפיל ולהרים.

חכם אליהו הכהן, שבת מוסר ח"א, פרק ט"ז, סימן קל"ד, מפעל שבת מוסר, י-ם, תש"ם (1980)

כמה זהירות צריך בעניין הצדקה, שמקיים בה נפשות רבות, על כל חסרונן שברא הקב"ה, ומקיים בה עולם מלא. ויש המאבד עולמו בשעה אחת, שאינו נותן, ויש שנותן ומאבד עולמו. וכמה לימוד צריך עניין הצדקה, וכמה עבודה צריכה הצדקה.

ואשרי, שזכיתי ללמוד בבית המדרש 'ממזרח שמש' על עניין הצדקה. וכמה שנים שלמדתי וכמה שנים שלימדתי, וכמה שציוויתי את העורבים לפתוח הפתח יותר ויותר, תעזבנו יום יעזובך יומיים. שאין הלימוד מספיק, ואין המעשה מספק, שצריך ערנות מתמדת, בחינת 'שיוויתי ה' נגדי תמיד', והוא ראי בהיר אל עצמך, פנים בפנים, ש'מבשרך לא תתעלם', ומבשרך תחזה א-לוה, ובצדק תחזה פניו.

חכם אליהו הכהן נולד בשנת ת"ט (1659) באיזמיר שבתורכיה. התעלה בנגלה ובנסתר, ונודע ברבים בדרשותיו ובספריו. פעל צדק, נלחם כנגד הריבית וביטלה. בשלושים חיבוריו, התפרסם ספרו 'מעיל צדקה', שבו ליקט ופירש כל דברי הצדקה מהתנ"ך, התלמוד, מדרשים והמפרשים. נפטר ביום ח' באדר ב' בשנת תפ"ט (1729).

וכאן אספתי ל"ו מדרשים בעניין הצדקה, מתוך מה שלמדנו בבית המדרש 'ממזרח שמש'. וכל אחד מהם יש בו לימוד גדול כשלעצמו, אך לא יכולתי להביא אותו כאן. רק הבאתי את המדרש עצמו, מתורגם לעברית, והוא סגולה. יעיין בו כל אחד כפי כוחו. ואף שהמדרשים ידועים לתלמיד הוותיק, הרי שְׁמַעַת קבצי אותם, יהיו לעיניו, ויוכל לעיין בהם כל עת שלבו חפץ. וזה כשלעצמו ברכה.

אך לא הסתפקתי בדברי המדרש, ושיבצתי ליד כל מדרש דבר מדברי חכמים בעניין 'צדקה ומרפא' מתוך 'החכם היומי'. ודברי חכמים עומדים כשלעצמם, אך יש בהם להאיר דבר מה נוסף בדברי המדרש, ואפשר ללומדם יחדיו. ועמוד ימין - מדרש וחכם, ועמוד שמאל - מדרש וחכם. פעמון ורימון, פעמון ורימון. וחיברתי כל זוג עמודים בכותרת אחת, שביחד הם מחזיקים נושא אחד מענייני הצדקה הרבים.

ויהי רצון, שיתקיים בנו ובכל העושים במלאכה, כאן ב'כל ישראל חברים', ובכל העוסקים בעניין הצדקה, בכל מקום שהם, מאמר הנביא: 'וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה'.

עורך החוברת, אלי ברקת

דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים.

משנה, מסכת אבות, פרק ב, משנה א

מר עוקבא היה עני בשכנותו, שהיה רגיל לשלוח לו ארבע מאה זוזים, כל ערב יום הכיפורים. יום אחד שלח אותם לו ביד בנו. בא. אמר לו: לא צריך. אמר: מה ראית? ראיתי שהיה מזלף לו יין ישן. אמר: מפונק כל-כך? כִּפְלָם, ושלח אותם לו. כשעמד למות אמר: הביאו לי חשבוני של צדקה. מצא שהיה כתוב בו אלפים דינרים. אמר: מזוודתי קלה, והדרך רחוקה. קם ובזבז מחצית ממונו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב

'דע מה למעלה ממך' - כלומר גודל העול המוטל על המך, הוא העני, שתדע מצבו הפנימי בפרטות, למשל שהוא מטופל במשפחה והכנסותיו מועטות, ואולי הוא זקוק להוצאות נוספות כגון תרופות וכלי בית ומלבוש וכסות וכדומה, ועל ידי כן תדע ערך הצדקה שתיתן לו, וידיעות אלו תשיג אותם הן בעין רואה, או באוזן שומעת שתחקור על מצבו הכלכלי מאחרים, ותרשום למזכרת אצלך מה שהוא צריך ומה שנתת לו, כדי שתדע להבא שלא תיתן לו פחות מכדי צרכו.

חכם אברהם ביתאן, 'שמו אברהם' חלק ב, עמ' קי, תשמ"ו (1986)

חכם אברהם ביתאן נולד בג'רבה שבתוניסיה. שימש רב בית כנסת ע"ש החכם יעקב חורי. בשנת תשי"ט (1958) עלה לארץ, התגורר במעברה ליד רחובות, ולאחר זמן התיישב בנתיבות. היה תלמיד חבר, ושליחו של החכם רפאל כדיר צבאן. בין חיבוריו: 'ההוכיח אברהם, 'ויוסף אברהם'. נפטר ביום כ"ה חשוון תשס"א (2000).

דַּע מַה לְמַעַלָּה מִמֶּךָ.

עֵין רוֹאֵה וְאֵזֶן שׁוֹמֵעַת, וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסֵפֶר נִכְתָּבִים

בנימין הצדיק היה ממונה על קופה של צדקה: פעם אחת באה אישה לפניו, בשנות בצורת. אמרה לו: רבי, פרנסני. אמר לה: העבודה, שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו: רבי, אם אין אתה מפרנסני, הרי אישה ושבעה בניה מתים. עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, אתה אמרת 'כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא', ובנימין הצדיק, שהחיה אישה ושבעה בניה, ימות בשנים מועטות הללו?! מיד קרעו לו גזר דינו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף יא, ע"א

יש אדם נדיב לב ... אלא כל הדברים מסורים ביד בני ביתו, אשר מופקדים על אוצרות הבית, ועל בית התבשיל, ואלו - אף על פי שאין נותנים משלהם, צרה עיניהם, לתת לכל שואל, די מחסורו ... ואפשר שהם נועלים דלת בפני כל שואל. לכן אצוּך שִׁיהוּ עניים בני ביתך' - אלו בני הבית, אשר ממונים על אוצרות ביתך ... תביא אנשים, שהיו מתחילתם עניים, שיודעים צרת העניות - הן מצד הרעבון, הן מצד חסרון הדלות, הנוגעת לבריאות הגוף. כמה קשים ומרים חסרונות אלו לאדם הנצרך.

חכם יוסף חיים, חסדי אבות, פרק א, משנה ה, עמ' יז, ירושלים, תשס"ג (2003)

חכם יוסף חיים, היבן איש חי, נולד בבגדאד שבעיראק בשנת תקצ"ד (1834). סירב למלא תפקיד רשמי. בשנת תרכ"ט (1869) ביקר בארץ. בחיבוריו הרבים: 'בניהו' ו'בן יהודע'. נפטר ביום י"ג אלול תרט"ט (1909).

כֶּפֶה פְּרָשָׁה לְעֵנִי, וַיְדִיָּה שְׁלָחָה לְאַבְיּוֹן.

ספר משלי, פרק כב, פס' כב

אבא חלקיה, בן בנו של חוני המעגל היה, וכשצריך העולם לגשם, היו שולחים חכמים אליו, לבקש רחמים, ובא הגשם. פעם אחת, נצרך העולם לגשם, שלחו חכמים, שני חכמים אליו לבקש רחמים, שיבוא גשם. ...

אמר לה לאשתו: ידענו שחכמים, באו משום הגשם, נעלה לגג, ונבקש רחמים, אפשר שיתרצה הקדוש ברוך הוא, ויביא גשם, ולא נחזיק הטובה לנפשנו. עלו לגג, עמד הוא בזווית אחת, והיא בזווית אחת. קדמו עלו עננים, מזו הזווית של אשתו. ... ומה הטעם, קדמו עלו מזו הזווית, שהייתה עומדת אשתו של מר, לעננים שלו? - משום שאישה מצויה בבית, ונותנת לחם לעני, ומקרבת הנאתה, ואני נותן זוזים, ולא קרובה הנאתי.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כג, ע"א

כפה פרשה לקבל מהנדיבים בעד העניים, ולכן נקט 'כפה' ולא 'כפיה' או 'ידיה' - לרמוז על מנהג הטוב, שהיה לה לצדקת, שהייתה מקבלת מהנדיב כל מה שייתן, אפילו דבר קטון מאוד.

ולכן פרשה כף אחת - לרמוז שמקבלת כל שהוא, ואחר כך חילקה לאביון בסבר פנים יפות, בשתי 'ידיה' - נתנה בעין יפה ומתנה מרובה.

חכם אליהו לופס, אמרי פי, עמ' תק"י, ירושלים, תשנ"ו (1996)

חכם אליהו לופס נולד בשנת תר"נ (1889) בחלב (ארם צובא). בשנת תרע"ג (1913) עלה לארץ והתיישב בירושלים. בשנת תרע"ו (1916) הוגלה לטורקיה, ושב לארץ בשנת תרע"ט (1919). שימש רב ומורה בישיבת 'פורת יוסף', וי"ר שכונת בית וגן. בין חיבוריו: 'אמרי פי' ו'בן אביחיל'. נפטר ביום ד' תמוז תרצ"ח (1938).

כַּפָּה פְּרָשָׁה לְעֵנִי וַיְדִיָּה שְׁלָחָה לְאַבְיֹון

מר עוקבא, היה עני בשכנותו, שהיה רגיל כל יום לזרוק לו ארבעה זוזים בצינור הדלת. יום אחד אמר: אלך, אראה מי שעושה לי אותה הטובה. אותו היום התאחר לו מר עוקבא בבית המדרש. באה אשתו עמו.

כיוון שראה שהיה מטה לו הדלת, יצא אחריהם. רצו לפניו, נכנסו לאותו כבשן, שהיה גרופה האש. היו נשרפות רגליו של מר עוקבא. אמרה לו אשתו: קח רגליך, והניחם על רגלי. חלשה דעתו. אמרה לו: אני מצויה בתוך הבית, ומקרבת הנאתי.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב

כך היא מידתה של נוות ביתי, תבורך מנשים - שכשיש בביתנו איזו שמחה וגיל, ובכלל לעשות סעודה לעניים, אינה נותנת לאכול לשום אחד מהקרואים, עד שמסדרת השולחנות לעניים בתחילה, ואחר כך משימה שולחנות שיאכלו הקרואים. וכן ראוי לעשות כפי לשון הזוהר הקדוש הלזה, וגם כפי מה שאמרו בתיקונים - שצריך ליתן לעניים, מהטוב שלו ומתחילת המאכל, ולא למה שמשייר בסוף. והגם כי בלאו הכי כבר מכינים, מה שנותנים לאכול לפני העניים ... ואינו משירי מאכלם, מכל מקום כיוון שנותנים להם לבסוף מורה על העדר כבוד, ושהם שיוור.

חכם חיים פלאג'י, צדקה לחיים, עמ' נה, הוצאת שובי נפשי, ירושלים, תשנ"ט (1999)

חכם חיים פלאג'י נולד בשנת תקמ"ח (1788) באיזמיר. בשנת תרט"ו (1857) נתמנה ל'חכם באשי'. בשמונים חיבוריו: 'חיים ושלום', 'פעולת צדיק לחיים'. נפטר ביום י"ז שבט תרכ"ח (1868).

וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׂמֹשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ.

מלאכי, פרק ג, פס' כ

וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: אם א-להיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? אמר לו: כדי שניצול אנו בהן, מדינה של גיהנם. אמר לו: זו שמחייבתם לגיהנם. ... אמר לו רבי עקיבא: אמשול לך משל, למה הדבר דומה: למלך בשר ודם, שכעס על בנו וחבשו בבית האסורים, וציווה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו. כששמע המלך, לא דורן משגר לו?!

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף י, ע"א

הנה העשיר אינו רוצה ליתן צדקה לעני, מפני שטוען שאינו רוצה לבטל גזירתו יתברך, שעשהו עני, ואם הוא חפץ בעני, למה אינו מפרנסו? לכך עושה לו הקדוש ברוך הוא מידה כנגד מידה, ומביא על העשיר החולי, והולך אצל הרופא לרפואתו, ונותן מעות מה שלא נתן לעני, ולפי סברתו הנפסדת, שטוען שאם הקדוש ברוך הוא רוצה בעניים למה אינו מפרנסם? - אם כן, אם הקדוש ברוך הוא רוצה ברפואת העשיר למה מביא עליו ייסורים? אלא ודאי טענתו הִלְכָהּ לַה, ואין בדבריו ממש.

חכם יוסף אוחיון, אבקת רוכל, ח"א, דף יג עמ' א, דפוס יהודה ראזון, קזבלנקה, תש"ח (1948)

חכם יוסף אוחיון נולד בשנת תרמ"ו (1886), בעיר איית-זרראר במרוקו. התפרנס ממסחר. בד בבד הוא למד ולימד תורה, היה דיין, וגם נודע כמוהל מומחה. ספרו 'אבקת רוכל' יצא לאור עוד בחייו. נפטר ביום כ"ט אב תשט"ז (1957). נקבר בתיזנית שבמרוקו, ובשנת תשס"ב (2002) הועלו עצמותיו לארץ והוא נטמן בצפת.

וְזָרְחָה לָכֶם יְרָאֵי שְׁמִי

שְׁמֹשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ :

רבי שמעון בן יוחי אומר: אבן טובה הייתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו, מיד מתרפא. ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף טז, ע"ב

כמה מעלת הצדקה, ולהיכן מגיעה. ואשריו ואשרי חלקו, למי שה' נותן בליבו, ומקיים את המצווה הזו בשמחה. וידוע שה' ברא את העני כדי שיזכו בו אחרים, העשירים והבינוניים, וקיום המצווה הזו גורמת המשכת שפע בכל העולמות, וה' שולח ברכה ושפע לעולם בגלל המצווה הזאת, ומתפאר בעם ישראל בפמליה של מעלה: ראו כמה ששים בני לעשות רצוני, אף על פי שיצר הממון נלחם במצווה הזאת וקשה לאדם להיפרד מממונו. בכל זאת, מקיימים בני מצווה זו בשמחה. ועל ידי אהבת החסד, ה' מעביר על כל פשעם. והרחמן הוא יתן בליבנו לעשות ולקיים המצווה היקרה בלב שלם ובנפש חפצה ובהתלהבות רבה.

חכם יהושע מזרחי, אהל יהושע, עמ' קד, הוצאת המשפחה, ירושלים, תש"ס (2000)

חכם יהושע מזרחי נולד בעיר ענא שבעיראק היא נהרדעא הקדומה. לאחר שעלה לארץ, עסק לפרנסתו בהשגחת הכשרות ברבנות תל אביב. בד בבד, עסק בתורה וזיכה את הרבים בתורתו. בשנת תשכ"ז (1967) חלה, ולא קם מחוליו זה עד פטירתו ביום כ"ג שבט תשל"ט (1979). ספרו 'אהל יהושע' יצא לאור לאחר פטירתו.

אם כִּסְף תִּלְוָה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ.

ספר שמות, פרשת משפטים, פרק כב, פס' כד

פלימו היה רגיל לומר כל יום: חץ בעינו של השטן. יום אחד, ערב יום הכיפורים, היה נדמה לו כעני. בא, וקרא בדלת. הוציאו לו לחם החוצה. אמר לו: יום כמו עכשיו, כל העולם בפנים ואני בחוץ? הכניסוהו, והגישו לו לחם. אמר לו: יום כמו עכשיו, כל העולם בשולחן, ואני לבדי? הביאוהו, הושיבוהו בשולחן. היה יושב, מלא עצמו שחין וכיבים עליו, והיה עושה בו דברים שמאוסים. אמר לו: שב יפה. אמרו לו: הבו לי כוס. הביאו לו כוס. השתעל וזרק בו כיחו. גערו בו. נטל ומת. שמעו שהיו אומרים: פלימו הרג אדם. פלימו הרג אדם.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף פא, ע"א

אם לא תרצה לתת לו בתורת מתנה, ולהסתפק בהלוואה בלבד - זה דווקא לשאר העם: העשיר והבינוני, אבל העני לא תסתפק אפילו במתנה, באקראי כשיזדמן, רק שיהיה באוכלי שולחן תמיד, כמאמר התנא: 'ויהיו עניים בני ביתך'. וזה שכתוב 'אם כסף תלוה' - רוצה לומר: אם רוצה אתה להסתפק בהלוואה, היינו: 'את עמי' - היינו: את העשיר והבינוני, אבל את העני אין די בהלוואה, אלא - 'עמך' במאכל, אתך במשתה.

חכם דוד קדוש, לב דוד - כרך א, עמוד ל, הוצאה פרטית ע"י בני המחבר, תשנ"א (1990)

חכם דוד קדוש נולד בשנת תרע"ז (1917) במרכז שבמרוקו. כל אחיו שנולדו לפניו מתו בלידתם. כשנולד זוכה לחיים, נקרא בשמו של הצדיק רבי דוד לייסקאר. הקים את חברת 'אהבת שלום'. לימים עלה לארץ והתיישב בעיר נהריה. בנו הוציאו לאור חידושיו בספר 'לב לדוד'. נפטר ביום ב' תשרי תש"ן (1989) ונטמן בירושלים.

אם כִּסְף תִּלְוָה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ.

ומה היו מעשיו של אבא אומנא ... יש לו מקום צנוע, שזורקים בו פרוטות שייקח: מי שיש לו - זורק בה, מי שאין לו - לא מתבייש. ...

יום אחד שלח אביו שני חכמים לבדוק אותו. הושיבם והאכילם והשקם, וסידר להם מצעות הלילה. לבוקר גללו אותם ולקחו אותם, וקמו ויצאו לשוק, ומצאוהו. אמרו לו: ישומנו מר, כמה שווים? אמר להם: כך וכך. אמרו לו: ושמא שווים יותר? אמר להם: בכך אקח אותם. אמרו לו: שלך הם, ולקחנו ממך. אמרו לו: בבקשה ממך, במה חשדתנו? אמר להם: אמרתי פדיון שבויים הזדמן להם, לחכמים, והתביישו לומר לי. אמרו לו: עכשיו, ייקחם מר. אמר להם: מאותה השעה הסחתים מדעתי לצדקה.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כא, ע"ב

אם העני מתבייש לקחת צדקה, אז יתן לו בהלוואה, וככה יגיד לו: כעת, אתה דחוק. קח הלוואה, וכשירחיב ה' גבולך תחזיר לי. אבל בליבו גומר אומר במתנה גמורה. וזהו: 'אם כסף' - לשון כיסופים, שאם יש לו כיסופים לקחת, אז תחשוב אותו בתור אחד מבני העם, שבא ללוות כסף, ותיתן לו בתורת הלוואה. אבל בלבך 'את העני עמך' - בתור עני, שתיתן לו מעמך, בתורת הלוואה גמורה.

חכם חזקיה חדאד, מגדנות לחזקיהו, פרשת משפטים, עמ' צו, דפוס אשל, תל אביב, תשמ"ו (1986)

חכם חזקיה חדאד נולד בשנת תרפ"ב (1922) בג'רבה. עלה לארץ והתפרנס כחלבן. התיישב בטבריה ולמד על ציון רבי מאיר בעל הנס. בחיבוריו הרבים: 'מכתב לחזקיהו', אמרי חזקיהו. נפטר ביום א' טבת תשס"ז (2006).

יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ, וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ.

משנה, מסכת אבות, פרק א, משנה ה

בסורא היה הדבר. בשכנותו של רב לא היה הדבר. הסיקו מכך, משום זכותו של רב שמרובה. נראה להם בחלום: רב, שמרובה זכותו מאוד - זה דבר קטן לו לרב, אלא משום אותו האיש, שמשאיל את ומשפלת לקבורה.

בדרוקרת היתה דליקה. בשכנותו של רב הונא לא היתה דליקה. הוסק מכך: בזכותו של רב הונא, שמרובה. נראה להם בחלום: זה קטן לו לרב הונא, אלא משום אותה אישה, שמחממת התנור, ומשאילה לשכניה.

הרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית דף כא, ע"ב

יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ - למצוא בו רווחה, כל איש מצרתו: רעב ימצא בו אוכל, עני ימצא בו צדקה, דחוק ימצא בו הלוואה, חולה ימצא בו רפואה, וכן כל כיוצא בזה. ולא עד שיהיו כולם בבת אחת, רק אף באחת מהנה, הכל כפי השג יד. העיקר הוא שיהיה ביתו של ישראל יש בו דבר מה רווחה לעני. ... בעיר דרוקרת היתה אישה עניה קמה בכל יום בהשכמה, ומחממת התנור ומשאלת מים חמים או גחלים לשכנותיה, ופעם אחת היתה דלקה בעיר וניצולה היא ושכנותיה בזכות מצווה זו. הרי שאף שהם עניים, היה ביתם פתוח לרווחה לאחרים כאשר השיגה ידם.

חכם יוסף משאש, נחלת אבות חלק א, עמ' ריג, דפוס המערב, ירושלים, תשל"ו (1976)

חכם יוסף משאש נולד בשנת תרנ"ב (1892) במכנאס במרוקו. בשנת תרפ"ד (1924) נתמנה לרבה של תלמסאן באלג'יר. בשנת תש"א (1941) חזר למכנאס ושימש דיין. בשנת תשכ"ד (1964) עלה לארץ והתיישב בחיפה. לימים נתמנה לרב העיר. בחיבוריו הרבים: 'אוצר המכתבים', 'ימים חיים'. נפטר ביום ב' בשבט תשל"ד (1974).

יְהִי בֵיתְךָ פְתוּחַ לְרוּחָהּ, וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ

רבי חנינא בן דוסא ... היתה רגילה אשתו לחמם התנור כל ערב שבת, ולהטיל עשנה משום בושא. היתה לה שכנה רעה, אמרה: הרי ידעתי, שאין להם ולא דבר, מה כל זה?! הלכה ודפקה בדלת. התביישה ונכנסה לחדר. נעשה לה נס, שראתה שהתנור מלא לחם והאגן מלא בצק. אמרה לה: פלונית, פלונית הביאי מרדה שנהיה חרוך לחמך. אמרה לה: אף אני לכך נכנסתי. תנא: אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בניסים.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף ד, ע"ב

פתוח תפתח את ידך לו' - פתוח נפתחו לו שערי שמים. אפשר על פי מה שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה: שמצוות הצדקה גדולה מכל המצוות, שאילו שאר מצוות עד שיעשה אותם, ואז נותנים לו שכר, אבל במצוות הצדקה, משעה שחשב בליבו לעשות צדקה, ועדיין לא עשה - פותחים לו מן השמים שערי שפע. וזה שכתוב: 'פתוח תפתח' - ירצה מעת שפתוח לבך, וחשבת שתפתח את ידך לו, לעני לתת לו צדקה - תקף פתוח נפתחו שערי שמים שערי שפע, מה שאין כן בשאר מצוות כנזכר.

חכם יצחק חורי, קרית ארבע, בני שלשים, עמ' ס, בדפוס וזאן וכסארתו, תונס, תרנ"ו (1896)

חכם יצחק חורי נולד בשנת תקס"ח (1808) בג'רבה. כיהן כדיין, וכנראה הוא בעל הישיבה 'עליית רבי יצחק חורי', שבה למדו רבים מחכמי ג'רבה. באחרית ימיו התהפך עליו הגלגל, ונהפך לעני. הוא יצא לטריפולי לעיר זאווייה, ושם הרביץ תורה. נפטר ביום כ"א ניסן תרכ"ח (1868). חיבורו 'בני שלשים' מובא בספר 'קרית ארבע'.

לְמַעַן הוֹדַעְךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לִבְדוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם.

ספר דברים, פרשת עקב, פרק ח, פס' ג

ההוא שבא לפניו של רבי נחמיה. אמר לו: במה אתה סועד. אמר לו: בבשר שמן ויין ישן. - רצונך שתגלגל עמי בעדשים? גלגל עמו בעדשים ומת. אמר: אוי לו לזה, שהרגו נחמיה. אדרבה אוי לו לנחמיה, שהרגו לזה. צריך לו, אלא הוא שלא היה צריך לו, לפנק עצמו כל-כך.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב

'הלא פרוס לרעב לחמך' - דהיינו מלחמך שאתה אוכל, ממנו תן לעני, ולא פת שעיפשה. ועוד 'ועניים מרודים תביא בית' - שלא תתן לו פרוטה וילך לו, אלא 'ועניים מרודים תביא בית' - לתת לו מאכל המתוקן, כי טורח לעני והוצאה יתירה עליו לבשל בביתו. ועוד 'כי תראה עירום וכיסיתו' - שתיתן לו בגדים המכסים את גופו, ולא בגדים קרועים, ובשרו נראה לעין כל. ועוד כאשר תתן לו, לא תבחר לתת לו ירקות מבושלות מבלי חתיכת בשר, זה שנאמר: 'ומבשרך לא תתעלם' - דהיינו: מהבשר שבקדרה, לא תעלים עיניים ממנו, אלא נתון תתן לו בעין יפה. 'אתה הראת לדעת' - שהנותן מאכל לעני מתוקן יותר טוב ממה שייתן לו מעות.

חכם משה דיין, ישיר משה, עמ' 119, הוצאת מכון הכתב, ירושלים, תשס"ד (2004)

חכם משה דיין נולד בחלב היא ארם צובא. שימש מורה צדק לעדת המוסתערבים שבחלב. נפטר, מדוכא בייסורים, ביום ב' ניסן תרס"א (1901). ספרו 'ישיר משה' - פירוש על שיר השירים, הודפס לראשונה בליוורנו בשנת תרל"ט (1879), והודר והודפס בידי הרב עזרא בצרי בשנת תשס"ד (2004).

למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם

רבי גזר תענית ולא בא גשם. ירד לפניו אילפא, ויש אומרים רבי אילפי.
אמר: משיב הרוח, ונשב הרוח. אמר: מוריד הגשם, ובא הגשם. אמר לו רבי: מה מעשיך? אמר לו: אני גר בעיירה דחוקה, שאין בה יין לקידוש ולהבדלה. אני טורח ומביא יין לקידוש ולהבדלה, ומוציא אותם ידי חובתם.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כד, ע"א

שלא יטעון האדם לומר כי בזמן הזה אין עניים בעולם, שאין שום אדם רעב ללחם, שיש הרבה מוסדות שמספקים לכל העניים לחם ומים, ובשביל מה אני נותן צדקה?! אך כבר הורנו חכמינו: כי חובת האדם לראות, כיצד סדר החיים שלו וכמותו, ממש צריך להיות חיי העני, שנאמר: 'וחי אחיך עמך' - שיהיה כמותך. וכשם שהוא מסדר עצמו בכלי בית עם רהיטים ומלבושים נאים, כן צריך להיות חיי העני. ... ושמא תאמר והלוא אינם חסרים לחם ומים שהם החיים העיקרים, לזה אמר: 'ויאכילך את המן' - רצה לומר: תזכור שכשהיית אוכל המן, שיש בו כל מיני טעמים, ואפילו כך אמרת: 'ונפשי קצה בלחם הקלוקל', אם כן גם העני אפילו שיש לו מה לאכול, לא זה דרך החיים המאושרים, וזהו שסיים: 'למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה אדם' חיים טובים, אלא צריך להיות רוכש לו כל מוצא ה'.

חכם מאיר כהן ורג'אני, מאור עיניים, עמ' מא-מב, דפוס יע. איתאח, ירושלים, תשל"א (1971)

חכם מאיר כהן ורג'אני נולד בשנת תרע"ג (1913) בגריבה. היה מלמד תינוקות בבית הכנסת רבי אליעזר, ואת חידושיו כתבו עבורו תלמידיו. בחיבוריו: 'מאור עיניים' ו'גאולת הארץ' בשפה ערבית. נפטר ביום כ"ז כסליו תשי"ג (1953).

צֶדֶק צְדָק תְּרֻדוֹף לְמַעַן תַּחֲיָה.

ספר דברים, פרשת שופטים, פרק טז, פס' כ

רבי פתח אוצרות בשנות בצורת. אמר: יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי גמרא, בעלי הלכה, בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל יכנסו.

דחק רבי יונתן בן עמרם, וכנס. אמר לו: רבי, פרנסני. אמר לו: בני, קראת? אמר לו: לאו. שנית, אמר לו: לאו. אם כן במה אפרנסך? פרנסני ככלב וכעורב. פרנס אותו. אחר שיצא, ישב רבי, והיה מצטער. אמר: אוי לי, שנתתי פתי לעם הארץ.

אמר לפניו רבי שמעון בר רבי: שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא, שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו. בדקו ונמצא. אמר רבי: יכנסו הכל.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף ח, ע"א

'צדק צדק תרדוף' - שרמזה לנו התורה הקדושה, רוצה לומר: שלא יאמר, שלא יתן הצדקה כי אם לתלמיד חכם - שמגינה לעולם, אבל לעם הארץ אינך צריך ליתן הצדקה. וזהו כפל הלשון: 'צדק צדק' - שהזהירה התורה הקדושה - בין צדיק בין רשע, צריך ליתן הצדקה. ויוצא מזה: 'למען תחיה' - רוצה לומר: משאינכם חסים על הממון, לא יפרע הקדוש ברוך הוא כי אם מן הממון - שהוא הזיבורית, ותרוויחו הנשמה שהיא העידית.

חכם יוסף נחמיאש, יוסף חן, דרוש לגמילות חסדים, עמ' 16, הוצאת נכדי המחבר, תש"ד (1944)

חכם יוסף נחמיאש נולד במארכש במרוקו. סבל מאוד ממחלה בעיניו, ואף על פי כן התאמץ לעסוק בתורה והשתדל בהדפסת ספרו 'יוסף חן'. הספר נדפס לראשונה בתוניס בשנת תרע"ה (1915). נפטר ביום י"ז לחודש כסלו תרצ"ו (1935).

צדק צדקה פרדה למען תהיה

אליהו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב שבירושלים. פעם אחת מצא תינוק, שהיה תפוח ומוטל באשפה. אמר לו: מאיזה משפחה אתה. אמר לו: ממשפחה פלונית אני. אמר לו: כלום נשתייר מאותה משפחה? אמר לו: לאו, חוץ ממני. אמר לו: אם אני מלמדך דבר, שאתה חי בו, אתה למד? אמר לו: הן. אמר לו: אמור בכל יום - שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אמר לו: הס. שלא להזכיר בשם ה', שלא לימדו אביו ואמו. מיד הוציא יראתו מחיקו, ומחבקה ומנשקה, עד שנבקעה כריסו, ונפלה יראתו לארץ, ונפל הוא עליה.

תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף סג, ע"ב

יש מבני האדם הנותנים צדקה, שאינם נותנים אלא למי שהוא שבור או עיוור או גֶרֶב או יְלָפֶת או מי שהוא סגי נהור. אבל אם רואים עני, אף על פי שהוא בערום ובחוסר כל, ועל הארץ ישן ובגדיו קרועים, אם הוא שלם בגופו יאמרו: זה עשי"ר נקרא - ראשי תיבות: עיניים, שיניים, ידיים, רגליים, ואסור ליתן לו צדקה, כדי שלא ילמד שלא לעשות מלאכה, ויטיל עצמו על הציבור וגם ילמדו אחרים ממנו. גם בזה לא בחר ה', שהם לא ידעו בינה, שאף על פי שגופו שלם, דעתו חסר.

חכם יעקב דוויק הכהן, דרך אמונה, עמ' קסא, הוצאת מכון הכתב, ירושלים תשמ"ח (1988)

חכם יעקב דוויק הכהן נולד בשנת תקפ"ח (1838) בחלב (ארם צובא). שימש כחכם באשי. בשנת תרל"ז (1877) ביקר בארץ ישראל. בחיבוריו: 'שארית יעקב' ו'משכנות יעקב'. נפטר ביום ב' בסיון שנת תרע"ט (1919).

בְּצִדְקָה תִּכְוֶנֶנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂק כִּי לֹא תִירָאֵנִי.

ספר ישעיהו, פרק נד, פס' יד

שבא הרעב בימי דוד שלוש שנים, והיה לדוד כמה תסבריות צבורים כסף וזהב, מה שהיה מתקין לבניין בית המקדש, והיה צריך להוציאו להחיות את הנפשות, ולא עשה כן. אמר לו הקדוש ברוך הוא: בני מתים ברעב, ואתה צובר ממון לבנות בו בניין? - לא היית צריך אלא להחיות בו נפשות. לא עשית כן - חייד, אין שלמה נצרך ליטול הימנו כלום. 'ויבא שלמה את קדשי דוד אביו את הכסף ואת הזהב ואת הכלים נתן באוצרות בית ה' - שלמה המלאכה, ולא היה צריך שלמה 'ותשלם כל המלאכה'.

פסיקתא רבתי, פרק ו

זהו אומרו: 'גדולה צדקה שמקרבת הגאולה' - רוצה לומר: הצדקה הגדולה, דהיינו לחזק ביד עולי גולה, שיוכלו להתפרנס - היא מקרבת הגאולה. ואין ירושלים נפדית אלא בצדקה הגדולה הזאת, שנאמר: 'ציון במשפט תיפדה'. פירש רד"ק: משפט - רוצה לומר: מצוות שבין אדם לחברו. רוצה לומר: ציון תיפדה במצוות שבין אדם לחברו. דהיינו לחזק ידיים רפות ולאמץ ברכיים כושלות, להמציא להם עבודה ומלאכה שיוכלו להתפרנס, שאם אין פרנסה אין גאולה, וכן אמרו רבותינו זיכרונם לברכה: 'גדולה פרנסה יותר מן הגאולה'.

כתבי רבי יהודה אלקלעי, כרך שני, סימן יז, עמ' 540, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים, תשל"ה (1974)

חכם יהודה אלקלעי נולד בשנת תקנ"ח (1789), בסרייבו. בשנת תקפ"ה (1825) התמנה לרב העיר זמון. התעורר למצוא פתרון לבעיית הגלות. בשנת תרל"ד (1874) עלה לארץ והתיישב בירושלים. בחיבוריו הרבים: 'קול מבשר' ו'מנחם ציון'. נפטר ביום ד' תשרי תרל"ט (1878). חמישה מתלמידיו הקימו את פתח תקווה.

בְּצִדְקָה תִּכְוֶנֶנִי רַחֲמֵי מַעֲשֵׂק כִּי לֹא תִירָאֵי

מעשה: רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיא רבה היו מטיילים באלו הכנסיות של לוד. אמר רבי חמא בר חנינה לרבי הושעיא: כמה ממון שיקעו אבותי כאן. אמר לו: כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן. לא היו ישנם, בני אדם, שיעסקו בתורה? רב אבון עשה אלו שערים של הישיבה. רבא, בא רבי מנא אליו. אמר לו: ראה מה נעשה. אמר לו: 'וישכח ישראל עושהו, ויבן היכלות'. לא היו בני אדם, שיעסקו בתורה.

תרגום תלמוד ירושלמי, מסכת שקלים, פרק ה, הלכה ד

ישנם עשירים, המתרחקים מאחיהם העניים, ומתחבאים בחדרי חדרים, בכדי שלא לראות בצרותיהם. עשירותם מקשיחה את ליבם, ואינם רואים בצרות האומללים. הם עושים את עצמם כחרשים ממש, ואינם שומעים לזעקת המסובלים בצרות, ודמעותיהם אינם יורדות אל ליבותיהם הקשים מחלמיש צור, ואם לעיתים רחוקות יעשו מאומה לטובת אחיהם, יעשו זאת בפרהסיה כדי שיפורסמו לבעלי צדקות וטוב לב. ...

עשירים כאלה, אשר כל כוונתם בנותנם צדקה לאיזה דבר, הוא 'בשבילם' - רצה לומר: לטובת עצמם, להתכבד בפני חבריהם.

חכם יעקב משה מזרחי, זרח יעקב, עמ' 86-87, אורות יהדות המגרב, לוד, תשנ"ד (1994)

חכם יעקב משה מזרחי נולד בשנת תרמ"ח (1888) בביירות בלבנון. בשנת תרס"ט (1909), כחלק מגל הגירה של יהודי דמשק לארגנטינה, השתתף בייסוד הקהילה הצעירה של יוצאי דמשק בבואנוס איירס בארגנטינה, ועמד בראשה. נפטר בשנת תש"ח (1948). יום פטירת החכם אינו ידוע לנו. לאחר פטירתו יצא לאור ספרו 'זרח יעקב'.

גִּמְלַ נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד וְעֵבֶר שְׂאֵרוֹ אֶכְזָרִי.

ספר משלי, פרק יא, פס' יז

אלעזר איש בירתא, כשהיו רואים אותו גבאי צדקה, היו בורחים ממנו, שכל מה שהיה לו, נותן להם. יום אחד היה עולה לשוק לקנות נדוניה לביתו. ראוהו גבאי צדקה, ברחו ממנו. הלך ורץ אחריהם. אמר להם: השבעתי אתכם, במה עסקתם? אמרו לו: ביתום ויתומה. אמר להם: העבודה, שהם קודמים לבתי. לקח כל שהיה לו, ונתן להם. נשאר לו זוז אחד. קנה לו חיטים, והעלה אותו וזרקו באוצר התבואה. באה אשתו אמרה לה לביתו: מה הביא אביך? אמרה לה: כל מה שהביא באוצר התבואה, השליך אותו. באה לפתוח דלת אוצר התבואה. ראתה אוצר התבואה, מלא חיטים, והיה יוצא מצינור הדלת, ולא נפתחה הדלת מחיטים. הלכה ביתו לבית המדרש, אמרה לו: בוא וראה, מה עשה לך אוהבך. אמר לה: העבודה, הרי הן הקדש עליך, ואין לך בהם אלא כאחד מעניי ישראל.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כד, ע"א

האדם מדמה בנפשו כשהוא עושה גמילות חסדים עם זולתו. הוא חושב שהוא עושה חסד רק עם חברו, אבל האמת אינו כן, אלא הוא עושה חסד גם לנפשו ... ולכן אמר 'גמילות חסדים' לשון רבים, שהוא עושה שני גמילות חסדים: אחד עם העני, ואחד עם נפשו הוא עצמו.

חכם אלטר מאזוו, אבות על בנים, עמ' יח, דפוס איתאח, ירושלים, תשל"ה (1975)

חכם אלטר מאזוו נולד בשנת תרצ"ב (1932) בג'רבה. בשנת תשט"ז (1956) עלה לארץ והתיישב במושב איתן, ובו שימש כרב המושב. בחיבוריו: 'אם הבנים שמחה' ו'אם לבינה'. נפטר ביום י"ט תשרי תשמ"ח (1988).

גמל נפש איש חסד ועבר שארו אכזרי

אמר רבי לוי: אפילו אני מבקש לשתוק, דינה של ריבה אינו מניח אותי לשתוק. מעשה בשתי נערות שירדו לשתות ולמלאת מים, אמרה אחת לחברתה: למה פניך חולניות? אמרה לה: כלו מזונותיה, וכבר היא נטויה למות. מה עשתה? - מלאה את הכד קמח והחליפו, נטלה זו מה שביד זו. וכיון שהרגישו בה, נטלוה ושרפו אותה.

אמר הקדוש ברוך הוא: אפילו אני מבקש לשתוק, דינה של נערה אינו מניח אותי לשתוק, זה הוא שכתוב: הכצעקתה - הכצעקתם אינו אומר אלא הכצעקתה, ואיזו זו דינה של נערה.

בראשית רבא, פרשת וארא, פרשה מט, פסקה ו

כל כך גדול עוון הגזל, שלא נחתם גזר דין על דור המבול אלא בעוון הגזל, ופה - הוא גוזלו ממש, שראה מה כתוב: 'לא תאמץ את לבבך מאחיק' - מעני אין כתוב כאן, אלא - מאחיק, לומר ששניהם שווים באותו ממון, ובאמצו את לבבו וקופץ יד ממנו, הרי הוא גוזלו - מה שהוא שלו ממש. וכשם שנשתנו סדרי בראשית בדור המבול, גם עתה כמו כן בעוון הגזל, ישתנה מזל זה.

חכם יהודה בן עטר, מנחת יהודה, עמ' צו, פרשת משפטים, אהבת שלום, ירושלים, תש"ס (2000)

חכם יהודה בן עטר נולד בשנת תט"ו (1655) בעיר פאס שבמרקו. לצרכי פרנסתו עסק בצורפות. בשל הגזרות, נאלץ בשנת תס"א (1701) לנדוד למכנאס, כשחזר לעיר פאס שימש כאב בית הדין, ועמד בראש הקהילה. בין חיבוריו: 'מנחת יהודה' ו'שיר מכתם'. נפטר ביום י"ט סיוון תצ"ג (1732).

מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבֹו תִקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי.

ספר שמות, פרשת תרומה, פרק כה, פס' ב

רבי טרפון נתן לרבי עקיבא שש מאה קונטרסים של כסף. אמר לו: לך, קנה לנו מקום אחד, שנהייה עוסקים בתורה, ומתפרנסים ממנו. נטל אותם, וחילק אותם לסופרים, ולשונים ולאלו העוסקים בתורה. לאחר ימים, עמד עמו. אמר לו: קנית לנו, אותו מקום, שאמרתי לך. אמר לו: כן. אמר לו: יש בך מראה אותו לי? אמר לו: כן. לקח אותו, והראה לו הסופרים, והשונים, ולאלו העוסקים בתורה. אמר לו: יש בן אדם נותן חינם זכות שלו, היכן היא? אמר לו: אצל דוד מלך ישראל, שכתוב בו: 'פיזר נתן לאביונים, צדקתו עומדת לעד'.

תרגום מדרש ויקרא רבא, פרשה לר, פסקה טז

יש נדיב, שמפריש מעושרו או נדבתו, והוא מזומן אצלו, וכשיבוא עני או גבאי ויתן לו משם תכף, והוא דרך נקל וטוב, ועל זה אמר: 'ויקחו לי תרומה'. ויש מי שאינו נותן הצדקה עד שיבקש ממנו הגבאי או עני ולהם אומר: 'מאת כל איש אשר ידבנו ליבו'. ויש מי אם יבוא הגבאי או העני אינו רוצה ליתן, צריך לקחת ממנו בזרוע ועל זה אמר: 'תקחו את תרומתי'.

חכם שמואל גרגי, מנחת שמואל, דף צה, עמ' א, ירושלים, תרס"ג (1903)

חכם שמואל גרגי נולד בהראת באפגניסטאן. עבר למירווי (מרב), ושימש כשוחט ובודק וכמלמד תינוקות. בשנת תרע"ב (1912) עלה לארץ, התיישב בירושלים, והוציא לאור את חיבורו 'מנחת שמואל'. נפטר ביום ה' חשון תר"צ (1929).

מיאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי

בימיו של רבי תנחומא היו צריכים ישראל לתענית. באו אצלו, אמרו לו: רבי, גזור תענית. גזר תענית יום ראשון, יום שני, יום שלישי, ולא ירד גשם. נכנס ודרש להם. אמר להם: בני, התמלאו רחמים אלו על אלו והקדוש ברוך הוא מתמלא עליכם רחמים. עד שהן מחלקים צדקה לענייהם, ראו אדם אחד נותן מעות לגרושתו. באו אצלו ואמרו לו: מה אנו יושבים פה, והמעשה שם?! אמר להם: מה ראיתם? אמרו לו: ראינו אדם פלוני, נותן מעות לגרושתו. שלח אחריהם והביאם. אמר לו: מה היא לך זו? אמר לו: גרושתי היא. אמר לו: מפני מה נתת מעות לגרושתך? אמר לו: ראיתי אותה בצרה, והתמלאתי עליה רחמים. הגביה רבי תנחומא פניו למעלה ואמר: ריבון כל העולמים, זה שאין לזו עליו מזונות, ראה אותה בצרה ונתמלא רחמים עליה, אתה שכתוב בך 'חנון ורחום', ואנו בניך בני ידידך בני אברהם יצחק ויעקב, על אחת כמה וכמה.

תרגום מדרש בראשית רבה, פרשה לג, פסקה ג

מי שלא טעם טעם עניות, אינו יכול להכיר בצער העניים, ולכן צריך העשיר לצייר בעצמו כאילו הוא עני ומוצרך, ועל ידי זה יתפעל לרחם על העני ולתת לו צדקה, וזה שנאמר: 'את העני עמך'.

חכם צבי דידי, ארץ צבי, עמ' תרכג, דפוס ארזי-תל אביב, טבריה, תשל"א (1971)

חכם צבי דידי נולד בשנת תרפ"ט (1929) בגירבה. בשנת תש"ט (1949) עלה לארץ והתיישב בטבריה. נפטר, לאחר מחלה ממושכת, ביום ב' תמוז תש"מ (1980). השאיר אחריו את הספר 'ארץ צבי'.

אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָל הוּא וְאֵל תִּדְכָּא עֵינֵי בְּשַׁעַר.

ספר משלי, פרק כב, פס' כב

ההוא שבא לפני רבא, אמר לו: במה אתה סועד? אמר לו: בתרנגולת פטומה ויין ישן. אמר לו: האם אינך חושש מדוחק הציבור? אמר לו: האם משלהם אני אוכל?! משל הרחמן אני אוכל. ששנינו: 'עיני כל אליך ישברו, ואתה נותן להם את אוכלם בעתו'. בעתם לא נאמר, אלא בעתו. מלמד שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו. בינתיים באה אחות של רבא, שלא ראה אותה שלוש-עשרה שנים, והביאה לו תרנגולת פטומה ויין ישן. אמר: מה לפני? אמר לו: נעניתי לך, קום אכול.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב

והנה, על המקרא הזה יש לדקדק באומרו 'אל תגזול דל כי דל הוא', וכי לעשיר מותר?! ועוד מה נותן טעם שלא לגזול - משום שדל הוא? והא הגזל אסור, בין מעשיר ובין מעני. האמנם, נראה בדרך רמז והוא, שיש כמה מדעות אנשים, חפצים לחון על הדלים באומרם שזה עושה עצמו עני, אבל אינו עני. וזהו שאמר: 'אל תגזול דל' - לומר שאינו דל. כי באמת דל הוא, אבל אתה, הגוזל ממנו מילת 'דל' כדי שלא ליתן לו. ואין זה אלא הסתת היצר, שלא להניחך לעשות מצווה.

חכם אברהם ענתבי, ספר אהל ישרים, שער הגמול, עמ' 71, מכון הכתב, ירושלים, תשמ"א (1981)

חכם אברהם ענתבי נולד בשנת תקכ"ה, (1765) בעיר חלב (ארם צובא) שבסוריה. בשנת תקע"ד (1814), נתמנה לרב הראשי וכאב בית הדין, גם תוך ימיה הקשים ברעידת האדמה בשנת תקפ"ב (1822), ובעלילת הדם בדמשק בשנת ת"ר (1840). בחיבוריו הרבים: 'פני הבית' ו'פני אהל מועד'. נפטר ביום כ"ח טבת תרי"ח (1858).

אל תגזל דל פי דל הוא

ואל תדכא עני בשער

פעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משא ג' חמורים: אחד של מאכל, ואחד של משתה, ואחד של מיני מגדים. בא עני אחד, ועמד לי בדרך, ואמר לי: רבי, פרנסני. אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצאה נשמתו.

הלכתי ונפלתי על פניו, ואמרתי: עיני, שלא חסו על עיניך - יסומו; ידיי, שלא חסו על ידיך - יתגדמו; רגליי, שלא חסו על רגליך - יתקטעו, ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כא, ע"א

עיקר מצוות הצדקה, ועליה מקבל הנותן השכר - דווקא בזמן שנותן לעני בדברים ופיוסים טובים, ואומר לו: שאין אני נותן לך אלא חלקך אשר מופקד בידי בתורת פיקדון, שאין העניות מן העברות ואין העשירות מן הזכיות, כי כמה עשירים רשעים וכמה עניים צדיקים. אבל אם נותן לו בפנים זעופות, ומראה שהכול שלו, וכבר זכה העשיר בשלו, שזכה לו מן השמים - שמצא חן בעיני ה', והעני להפך - שמן השמיים ככעס עליו, וכיוצא בדברים אלו, מן הדין אין לו להעשיר שכר על עצם הצדקה והמתנה שנותן, כיוון שהוא אינו אלא כמחזיר הפיקדון או הגזל אשר בידו.

חכם יהודה בן מויאל, שבת יהודה, עמ' קפה, ירושלים, תשנ"ד (1994)

חכם יהודה בן מויאל נולד בשנת תקפ"ח (1828), בתארוזנת במרוקו. אב בית הדין ומורה הצדק במוגאדור. בשנת תר"ע (1910) עלה לארץ. נפטר ביום כ"ט טבת בשנת תרע"א (1911). חידושי יצאו לאור בספר 'שבת יהודה'.

עֲשִׂיר וָרֶשׁ נִפְגָּשׁוּ עֲשֵׂה כָּלֶם ה'.

ספר משלי, פרק כב, פס' ב

אמר רבי תנחום בן רבי חייא: ביום טובתו של חברך היה עמו בטובה, וביום רעה רָאָה. אם נזדווג לחברך יום רעה, רָאָה היאך לעשות עמו חסד ולהציל אותו ממנו. כך הייתה אמו של ר' תנחום בן ר' חייא עושה: ביום שהייתה לוקחת לו ליטרא אחת של בשר, לוקחת לו שתיים, אחת לו ואחת לעניים; ביום שהייתה לוקחת לו אגודה אחת של ירק הייתה לוקחת לו שתיים, אחת לו ואחת לעניים.

מדרש פסיקתא דרב כהנא, פסקה כח

'חסד ואמת נפגשו' – רצה לומר: מי שעושה צדקה לשמה, דהיינו חסד של אמת, אז 'צדק ושלוש נשקו' – רצה לומר: מידת הצדק ומידת השלום נתקשרו יחד פנים בפנים, כאדם הנושק את חברו פנים בפנים, ואז מתרבה השפע בעולם, והרחמים מתגברים, ומומתקים הדינים, ויהיה שבע בעולם.

וזהו גם כן שרמז הפסוק: 'שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד' – שישראל מזהירים זה לזה ואומרים זה לזה: שצריך לקשר המידות יחד הוי"ה שהוא שם הרחמים וא-לוהינו שהוא דין, צריך לקשרם ולחברם יחד, וזהו: ה' אחד – שיהיו כולם פנים בפנים, ולחבר אותם יחד על ידי אהבת ה', שנהיה אוהבים אותו, בכל נפשנו ובכל מאודנו, דהיינו במצוות הצדקה.

חכם עמור אביטבול, עומר מן, עמי רסג, מכון בית עובד, ירושלים, תשמ"ט (1989)

חכם עמור אביטבול נולד בשנת תקמ"ב (1782) בצפרו במרוקו. עסק לפרנסתו במסחר, והיה יושב והוגה בתורה בלילות. בחיבוריו הרבים: 'עומר תנופה' ו'שירת העומר'. נפטר לאחר מחלה ארוכה, ביום א' שבט תרי"ד (1854).

עֵשִׂיר וְרֵשׁ נִפְגְּשׁוּ עִשָּׂה כָּלָם ה'

מעשה בשני תינוקות שהיו מן שכונה אחת. והיה האחד בן עני והשני בן עשיר. והיו הולכים לבית הספר בכל יום. בן העשיר היה הולך לבית הכנסת ועמו חתיכות בשר וביצים, מה שהוא מתאוה, כל דבר ממה שאביו מותיר. בן העני היה הולך לבית הכנסת ועמו שני חרובים, והייתה נפשו מתעגמת עליו. והיה אביו העני רואה את בנו פניו משונות. הלך אביו ולקח לו ליטרא אחת של בשר ובישלה. כיוון שבא הנער מבית הספר אמר לו אביו: בוא ואכול מה שהיית מתאוה. עד שהוא הולך לתת לפניו, נכנס הכלב והושיט ראשו לתוך הקדרה. אמר לבנו: עמוד ונראה לאן הלך הכלב, הואיל ולא נעשה תאוותך, נציל את הקדרה. עמד הוא ובנו ורצו אחר הכלב, וכיוון שיצאו מתוך הבית נפל הבית. אמר לבנו: בני, נודה ונשבח לקדוש ברוך הוא שלא יצאנו להציל את הקדרה אלא למלט נפשותינו.

דברים רבה, פרשת עקב

‘לך אדוני הצדקה ולנו בושת הפנים’ – כמו שיש למעלה שיתוף אחד, וגמילות חסד זה לזה, ומקבלים זה מזה, כך מחויבים אנחנו למטה להיות העשיר והמסכן בחבורה אחת, ואז נהיה זוכים לדיוקן אדם ... ועתה: ‘ולנו בושת הפנים’ – שלא זכינו לדיוקן אדם, לפי שלא גמלנו חסד.

חכם שלמה זואן, יריעות שלמה, עמ' לא, דפוס זואן וכאסתרו, תוניס, תרנ"א (1891)

חכם שלמה זואן נולד בעיר תוניס. שימש רב בעיר סוסא, ובשנת תקל"ג (1773) קיבל את פניו של מרן החיד"א. היה דיין בעיר פיסה ודרשן בעיר רטנה. נפטר ביום ט"ז ניסן תקע"ב (1812). חיבורו 'יריעות שלמה' יצא לאור אחרי מותו.

אֲשֶׁרֵי מְשָׁכִיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלִטְהוּ ה'.

ספר תהלים, פרק מא, פס' ב

הלל הזקן, בכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפעיק. חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להיכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי א-לוהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת הייתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלוש אמות שלג. פירקוהו והרחיצוהו, וסיכוהו והושיבהו כנגד המדורה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת.

תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף לה, ע"ב

דחיית נפשות מכל סיבה שהיא, גם זו הנראית כשרה למהדרין ולשם שמים, אינה אלא עצת יצר הרע ומקורה בחטא. הרמב"ם, זיכרונו לברכה, בהלכות תלמוד תורה כתב: שתלמיד שאינו הגון מחזירים אותו למוטב, ומנהיגים אותו בדרך ישרה. ההלכה ברורה: אין דוחים, אלא מקרבים ומחנכים ומוכיחים עד שיתוקן. וכן ציוונו רבותינו: 'הווי מתלמידיו של אהרן: אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה'

חכם לוי סעדיה נחמני, וענתה השירה הזאת, מידותיו של אהרן, עמ' יח, ירושלים, תשנ"ה (1995)

חכם לוי סעדיה נחמני נולד בשנת תרפ"א (1921), במרכש במרוקו. בשנת תשכ"ד (1964) עלה לארץ, ועמד בראש ישיבת 'אוהל מועד'. חיבר את הספר 'ברית הלוי'. נפטר ביום ז' שבט תשנ"ה (1995).

אֲשֶׁרֵי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלִטְהוּ ה'

כאשר היו רבים רבי חנינא ורבי חייא - אמר לו רבי חנינא לרבי חייא: וכי עמי אתה רב?! חס ושלום, אם תשתכח תורה מישראל אחזיר אותה בפלפולי. אמר לו רבי חייא לרבי חנינא: עמי אתה רב?! שעשיתי שלא תשתכח תורה מישראל. מה אני עושה - אני הולך וזורע פשתן, ושזור ממנו רשתות, וצד צבאים, ומאכיל מבשרם ליתומים, ועושה מגילות, וכותב חמישה חומשים, ואני הולך לעיר ומלמד לחמישה תינוקות חמישה חומשים, ומלמד משנה לשישה תינוקות שישה סדרים. ואני אומר להם: עד שאחזור ואבוא לכאן, תלמדו מקרא זה לזה, ולמדו משנה זה לזה, ועל ידי כך עושה אני לתורה שלא תישכח מישראל.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פה, ע"ב

אם ימלאו העבים גשם - על הארץ יריקו' - יאמר האדם: אניח לבני, וממה שיש לי אני נותן. לזה אמר: 'למוד מן העבים' - שאם ימלאו גשם יריקו. ואם תאמר: אולי אינם ראויים והגונים אלו, למי שאני נותן, אמתין עד שיבוא אחד כשר והגון, ואתן. לזה אמר: 'למוד מן העבים' - שמריקים הגשם בכל מקום, במאמרו יתברך והלכת בדרכיו, וזה שאמר 'על הארץ יריקו', ואפשר שיש באחד מאותם אחד הגון.

חכם שמואל שאול סרירו, דרושי מהרש"ש סרירו ח"ב עמ' רל, ירושלים, תשנ"א (1991)

חכם שמואל שאול סרירו נולד בשנת שכ"ו (1556) בפאס במרוקו. בשנת שני"ט (1598) מונה לראש ישיבה, ובשנת שפ"ב (1621) לראש החכמים. בין חיבוריו: 'חנוך לנער', ו'דרושי מהרש"ש'. נפטר ביום ה' בשבט תת"ו (1645).

לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממוות.

ספר משלי, פרק י, פס' ב

רבי עקיבא, היתה לו בת. אמרו לו כלדאים: באותו היום, שתיכנס לחופה, נושך אותה נחש ומתה. היה דואג על הדבר מאוד. באותו היום לקחה סיכה, נעצה אותה בכותל. נזדמן, שהונחה בעינו של הנחש. בבוקר, כשלקחה אותה, היה נסרך ובא הנחש אחריה.

אמר לה אבא שלה: מה מעשיך? אמרה לו: בערב בא עני, קרא בדלת, והיו טרודים כל העולם בסעודה, ואין שומע. קמתי, לקחתי את המנה שהבאת לי, ונתתי לו. אמר לה: מצווה עשית. יצא רבי עקיבא ודרש: 'וצדקה תציל ממוות' – ולא ממיתה משונה, אלא ממיתה עצמה.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קנו, ע"ב

העושר הוא פיקדון ביד העשיר, ואם אינו נותן ממנו לעני, אזי יקח ממנו העושר הזה או מת, ועוזב לאחרים חילו.

על זה אמרו רבותינו זיכרונם לברכה: 'וצדקה' – רוצה לומר שחזר בתשובה ועושה צדקה – אזי תציל ממנו המוות, יישאר גם כן עשיר.

חכם אליעזר ידיד הלוי, דבר אליעזר, עמ' רכ"ד, ישיבת קדושת יום טוב, ירושלים, תשס"ח (2008).

חכם אליעזר רחמים ידיד הלוי נולד בשנת תרמ"ה (1885) בחלב (ארם צובא). בשנת תר"ן (1889), כשהיה בן חמש, עלתה המשפחה לארץ והתיישבה בירושלים. למד בישיבת 'פורת יוסף', ובהמשך בישיבות המקובלים 'רחובות הנהר' ו'בית אל'. בחיבוריו: 'מנחת אליעזר' ו'אריה שאג'. נפטר ביום כ"ד אדר תרצ"ד (1934) ונקבר בירושלים.

לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רִשְׁעִים וְצַדִּיקָה תַצִּיל מִמּוֹת

שמואל ואבלט היו יושבים, והיו אותם אנשים שהולכים לאגם. אמר לו אבלט לשמואל: זה האיש, ילך ולא יבוא. ינשך אותו נחש ומת. אמר לו שמואל: אם בן ישראל הוא - ילך ויבוא. עודם יושבים, הלך ובא. קם אבלט, הטיל משאו, מצא בה נחש חתוך ומוטל בשתי חתיכות.

אמר לו שמואל: מה מעשיך? אמר לו: כל יום, היינו מרימים לחם זה עם זה ואוכלים. עכשיו היה אחד מאתנו, שלא היה לו לחם, היה מתבייש. אמרתי להם: אני אעמוד וארים. כשהגעתי אליו, עשיתי עצמי כמי שלוקח ממנו, כי כך שלא להתבייש. אמר לו: מצווה עשית.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קנו, ע"ב

אותו המלאך, שנברא מן הצדקה, אינו מניחו להיפרע ממנו, אלא רץ ובא בין מלאכי מרום, ומלאכי מרום מניחים לו לעבור ביניהם, ועוזרים לו ואומרים לו לפני הקב"ה: פלוני בן פלוני, שנגזר דינו להיאבד, זכות גדולה יש בידו. והמלאך הממונה על הפורענות אומר: וכי רק עבירה אחת בידו, הלא אלף עבירות עשה. ואיך בזכות, אחד שבידו, ימחלו לו כל עוונותיו. והם אומרים: הזכות, זה שעשה, שקול כנגד כל העבירות - שנתן צדקה, והחיייה לעני, והמקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם ומלואו.

חכם דוד הכהן, קול דודי, דף סד, עמ' ב, מהדורה ב, תשנ"ד (1994)

חכם דוד הכהן אל-מגריבי נולד בג'רבה בשנת תרכ"ז (1866). בשנת תרס"ד (1903) התמנה כרב העיר תאטווין. בחיבוריו: 'נאות מדבר', 'כוס ישועות'. נפטר ביום כ"ה בחשון תרצ"ט (1938).

וְשָׁמְרוּ דְרֹךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.

ספר בראשית, פרשת וירא, פרק יח, פס' יט

רבה בר בר חנה, שברו לו הסבלים חבית של יין. נטל לגלימותיהם. באו ואמרו לרב. אמר לו: תן להם גלימותיהם. אמר לו: הדין כך? אמר לו: כן, 'למען תלך בדרך טובים'. החזיר להם גלימותיהם. אמרו לו: עניים אנחנו, וטרחנו כל היום, ורעבים אנחנו, ואין לנו דבר. אמר לו: לך, תן שכרם. אמרו לו הדין כך? אמר לו: כן, 'ואורחות צדיקים תשמור'.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פג, ע"א

כשידע הדיין האמת על ידי אומדנות מוכיחות, צריך הדיין לחתוך הדין על פי האמת שנתאמת אצלו, אף על פי שהוא חוץ מן הדין, אלא שכשלא ידע הדיין על ידי אומדנו האמת, אז עושה משפט הכתוב בתורה. ... וזהו מה שכתוב: 'שמרו משפט ועשו צדקה' - שאם למראה עיניו של דיין, באיזה דין שיבוא לפניו, לבבו יבין, שאם יעשה משפט הכתוב בתורה, יהיה הפך האמת והצדק, לפי שידע באומד דעתו מה שהוא אמת וצדק, אז צריך לשמור המשפט ולהניחו לצד אחר ולעשות האמת והצדק. וזהו מה שכתוב: 'שמרו משפט' - שהמשפט הכתוב בתורה, תשמרו אותו, ותניחו אותו לצד אחר, ועשו צדקה, כלומר מה שהוא האמת והצדק.

חכם רפאל משה בולה, חיי עולם, הנהגת הדיינים, דף צד ע"א, מקור חיים, ירושלים, תשל"ח (1978)

הראשון לציון החכם רפאל משה בולה נולד בסלוניקי. בצעירותו, שימש בקודש באנקונה שבאיטליה, משם עלה לארץ, והתיישב בירושלים. בשנת תקט"ז (1757), התמנה לראש ישיבת 'נווה שלום', בשנת תקל"ב (1772) התמנה כראשון לציון. בחיבוריו: 'חיי עולם' ו'גט מקושר'. נפטר ביום כ"ז אדר תקל"ג (1773) ונקבר בהר הזיתים.

וְשָׁמְרוּ דֶרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט

בסורא לא אוכלים עטינים, בפומבדיתא אוכלים עטינים. רמי בר תמרי, שהוא רמי בר דיקולי מפומבדיתא, נקלע לסורא בערב יום כיפור. הוציאו כולם העטינים שלהם וזרקו אותם. הלך הוא, לקח אותם ואכל אותם. הביאו אותו בפני רב חסדא. אמר לו: למה אתה עושה כך? אמר לו: מהמקום של רב יהודה אני, שאוכל. ...

ראה שאינו מניח תפילין. אמר לו: מה הסיבה שאין אתה מניח תפילין? אמר לו: חולה מעיים אני, שאמר רב יהודה - חולה מעיים פטור מן התפילין. ראה שאין חוט בבגדו. אמר לו: מה הסיבה שאין לך חוט? אמר לו: טלית שאולה היא, שאמר רב יהודה - טלית שאולה, כל שלושים יום, פטורה מן הציצית. ... אמר לו: אנו רואים שאתה מאוד חריף. אמר לו: אם היית במקום של רב יהודה, הייתי מראה לך את חריפותי.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת חולין, דף ק, ע"א

ההתמסכנות וההתרפסות מידה רעה היא ושפלה, 'ואפס כי לא יהיה בך אביון' - אמרה התורה, והיינו: 'בך' - בתוכך, לא יהיה אביונות והתמסכנות, ובמעשי הצדקה התורה צוותה לתת לעני הצריך, כל מה שצריך לו. לא מפני שהוא מסכן, אלא מפני שהוא צריך.

חכם שלמה ילוז, שו"ת אשר לשלמה, חלק א, עמ' 25, יצחק ברדה, בני ברק, תשמ"ה (1985)

חכם שלמה ילוז נולד בשנת תרס"ט (1909) בטבריה. בשנת תש"ו (1946) שימש רבה של לוב. בשנת תש"ט (1949) עבר למרוקו. בשנת תשכ"ג (1963) חזר לארץ. חיבר ספר 'אשר לשלמה'. נפטר ביום ה' חשון תשמ"ה (1985).

גֵּאוֹן שִׁבְעַת לֶחֶם וְשִׁלּוֹת הַשֶּׁקֶט הִיא לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ, וַיֵּד עֲנֵי וְאַבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה.

ספר יחזקאל, פרק טו, פס' מט

כשהיה מזדמן עני לסדום, נתנו לו, כל אחד ואחד, דינר, וכתוב שמו עליה, ולחם לא היו נותנים לו. כשהיה מת, בא כל אחד ואחד ולוקח שלו.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף קט, ע"ב

עיקר זעקתם היתה, שהיו להם בעלי חוב, והם רוצים ליקח מבני אדם אלו העניים, ממעות שנתנו להם בני אדם לצדקה.

האומנם כבר כתבנו שאין אדם נתפס בחובו בגופו, ואין כוח ביד הבעל חוב לתפוס חובו, או לעשות מלאכה להשכיר את עצמו לשלם לבעל חוב, ואפילו שכתב תנאי זה בשטר – אין בו מועיל, מהטעם של 'לי בני ישראל עבדים'. זאת ועוד אחרת: מהטעם שלא נתנו לו צדקה זאת, אלא כדי לפרנס בניו ובנותיו, וכבר כתבנו משם 'הגהות מרדכי', זכרונו לברכה: שבניו ובנותיו יכולים לעכב על ידו, שלא לשלם לבעל חוב, וזהו שנאמר: 'ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים'.

חכם יוסף בן ג'וייא, טל אורות, חלק ב' דרשות, עמ' קצא, אור ודרך, ירושלים, תשמ"ז (1987)

חכם יוסף בן ג'וייא נולד בעיר צפת. אביו נפטר בילדותו, ואמו גדלה וחינכה אותו, והוא קרוי על שמה ג'וייא, שפירושו אבן יקרה. בשנת תק"ב (1742) יצא לאירופה בשליחות. בשנת תק"כ (1759), עקב רעידת האדמה, עבר לגור בירושלים. נפטר ביום ג' מנחם אב תקכ"ח (1768). ספרו 'טל אורות' יצא לאור לאחר מותו.

גֵּאוֹן שִׁבְעַת לֶחֶם וְשִׁלּוֹת הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וּלְבָנוֹתֶיהָ, וַיֵּד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה

כופים אותו לבנות בית שער ודלת לחצר. ... לאמירה, שבית שער מעלה הוא, והרי אותו חסיד, שהיה רגיל אליהו, שהיה מדבר אתו, עשה בית שער, ושוב אינו מדבר אתו. לא קשה - זה מבפנים, זה מבחוץ. ואם תרצה לומר: זה וזה מבחוץ. ולא קשה - זה שיש לו דלת, זה שאין לו דלת. אם תרצה לומר: זה וזה, שיש לו דלת. ולא קשה - זה שיש לו פותחת, וזה שאין לו פותחת. אם תרצה לומר: זה וזה שיש לו פותחת. ולא קשה - זה שהפותחת שלו מבפנים, זה שהפותחת שלו מבחוץ.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף ז, ע"ב

קהל שרוצים לתקן שהעניים לא יחזרו על הפתחים, ושיתנו להם מקופה של צדקה. אם צריך לעשות כך? - נראה פשוט שאינם יכולים לעשות כן, שמלבד, שבזה מונעים את הרבים לעשות מצווה, שהרי יש כמה בעלי בתים, שאין לאל ידם להיות מכת הנותנים לקופה של צדקה, ומקיימים מצוות הצדקה כשהעני מחזר על פתחיהם. ... ואחר שיתקנו שייתן כל אחד לפי ממונו, אם אחר כך יחזרו העניים על הפתחים, הנותן לפי ברכתו ראוי יותר לברכה. שהרי אין עשירות בכיס של הקהל ליתן להם די מחסורם.

חכם יוסף אבן ואליד, שמו יוסף, עמ' נא-נב, דפוס י"ע איתאח, ירושלים, תשל"ו (1976)

חכם יוסף בן ואליד נולד בטיטואן במרוקו. שימש כרב בעיר טיטואן. נפטר ביום ב' תמוז תרס"ו (1906) ונקבר בטיטואן. חידושויו נאספו בספר 'שמו יוסף'.

וְהִנֵּה דְמַעַת הָעֵשְׂקִים וְאִין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיד עֵשְׂקִיהֶם כַּח וְאִין לָהֶם מְנַחֵם.

ספר קהלת, פרק ד, פס' א

רב יהודה היה יושב לפניו של שמואל. באה אותה אשה היתה צווחת לפניו, ולא היה משגיח בה. אמר לו: לא סבר לו מר: 'אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה'? אמר לו: בעל שיניים, ראשך בקרים, ראש ראשך בחמים, הרי יושב מר עוקבא אב בית דין, שכתוב: 'בית דוד, כה אמר ה': דינו לבוקר משפט, והצילו גזול מיד עושק, פן תצא כאש חמתי, ובערה ואין מכבה, מפני רוע מעלליהם.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף נה, ע"א

הנעשק, בטבע החומר שלו, תמיד נפשו תהמה ויחם ליבו בקרבו, על העושק שעשו לו. ונוספה לו צרה: אפילו שיש אנשים צדיקים באותו הדור, ורואים את העשוקים, דמעתם על לחייהם, בשביל העוול שעושים להם, ומן הראוי, אלו הצדיקים שבדור, כשרואים זה העוול שעושים להנעשקים, ועיניהם ייזלו דמעה - היה להם לנחמם ולדבר על לבם. אפילו כך, אלו הצדיקים שבדור, אינם מדברים פיוסים ותנחומים להעשוקים. וזאת צרה נוספת בטבע הלב של העשוקים, כי 'אין להם מנחם'.

חכם אברהם בלעיש, עפרות תבל, עמ' 24, הוצאת המחבר, לונדון, תר"י (1850)

חכם אברהם בלעיש נולד בשנת תקל"ג (1773) בתוניס, וגדל בקהילת יוצאי ליוורנו. בשנת תק"ע (1810) עלה לארץ, ובשנת תקע"ז (1817) יצא לאירופה, ושימש רבה של ניס בצרפת, ורב הקהילה הפורטוגזית בלונדון. בחיבוריו הרבים: 'תבואות יקב' ו'פתח הבית'. נפטר בשנת תרי"ג (1853).

וְהִנֵּה דְמַעַת הָעֵשָׂקִים וְאִין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיַּד עֵשְׂקִיהֶם כַּח וְאִין לָהֶם מְנַחֵם.

אמר רבי שמעון בן יוחאי: העשיר אוכל את העני בעולם הזה, ולעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא תובעו ממנו, שנאמר: 'משוד עניים מאנקת אביונים'. אמר הקדוש ברוך הוא: הגיע זמן, שאתבע מכם שוד עניים, שגזלתם, ומה שציערתם אותם.

ילקוט שמעוני, משלי, רמז תתקנ

העושה והחמס שואבים את מציאותם מתוך מידת האנוכיות הזוללת שבאדם, שאינה יודעת שובע ורחמים, אבל היא דוגלת בגאות נפרזת, ויהירות מרובה ואומרת: כל אשר בכוחך לעשות - עשה: לדכא נחשלים, לעשוק דלים, ולשעבד תחת שלטונך חלשים ממך. ...

היהדות מעמידה את השקפת עולמה על יסוד אחדות העולם ואחדות האדם, שהוא נזר הבריאה, ואחראי לאחדותו של התבל. ... האביון אינו בריה שפלה ומיותרת בעולם, שאתה רשאי להתעמר בה, לענותה ולהשמידה או אפילו להתעלם ממנה, אלא היא חלק מהכל, שלא יחדל מהיות. ואתה מצווה לקיימו, לא רק קיום עלוב, אלא בנדיבות לב ויד פתוחה.

מכמני עוזיאל, חלק ב, שער ב - הגות, מאמר טו, העושה והצדק, תל אביב, תרצ"ט (1939)

חכם בן ציון מאיר חי עוזיאל נולד בשנת תר"מ (1880) בירושלים. בשנת תרע"א (1911) נבחר לשמש רב ראשי של קהילת יפו. בשנת תרפ"א (1921) נתבקש לשרת בקהילת שאלוניקי, ובשנת תרצ"ט (1939) נבחר לכהונת הראשון לציון. בין ספריו הרבים: 'משפטי עוזיאל' ו'שערי עוזיאל'. נפטר ביום כ"ד אלול תשי"ג (1953).

הַאֵף תָּבֵר מִשְׁפָּטֵי תְּרַשִׁיעֵנִי לְמַעַן תִּצְדָּק.

ספר איוב, פרק מ, פס' ח

רבי יהושע בן קרחה אומר: מנין לתלמיד, שיושב לפני רבו, ורואה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק? שנאמר: 'לא תגורו מפני איש'.

מדרש תנחומא, פרשת משפטים, פסקה ו

השורש של כל טענותיו הוא שהוא רוצה לראות את עצמו חף מפשע, ומכיוון שכך, יש לו טענות על ה': למה ה' נותן הצלחה לרשעים? למה אין הוא עושה משפט בהם? אבל איוב עושה את זה, אולי מבלי שיהיה מודע לכך, למטרה מסוימת. הוא רוצה לראות את ה' כאחראי, ואת עצמו כבלתי אשם, וכאילו אין לו חלק בכל ההתרחשויות הללו. אבל ה' אינו מסכים לו. ה' אומר לו, אני לא המשרת שלך לנקות את העולם מרשעים כדי שאתה תחיה בשלווה, זה אינו התפקיד שלי. אני שמתני אנשים כמוך בעולם כדי שהם יילחמו למען הצדק ולמען המשפט, ואם אתה יש לך רגש כה חזק למשפט וליושר ולצדק אז אתה מוכרח לעשות משהו, ולא לשבת בחיבוק ידיים ולצעוק: למה אני לא עושה? ... אני חפץ שבני אדם יעשו חסד משפט וצדקה. אני חפץ תמיד שאני אעשה את זה ישירות. אני נותן מקום לבני אדם לעשות, ואם הם אינם עושים, הרשע מתחזק, אבל בני האדם הם האחראים על כך. אני רוצה שהם יהיו אחראים.

חכם סלימן דוד ששון, נתן חכמה לשלמה, שיחה על איוב, עמ' קסד, ירושלים, תשמ"ט (1989)

חכם סלימן דוד ששון נולד בשנת תרע"ה (1905) בלונדון. בשנת תשל"א (1971) עלה לארץ, התיישב בירושלים. והקים את תנועת יהדות בבל המתחדשת. נפטר ביום ז' סיוון תשמ"ה (1985). חידושי יצאו בספר 'נתן חכמה לשלמה'.

הַאֵר תְּפִיר מִשְׁפָּטִי

תְּרִשִׁיעִנִי לְמוֹעַן תְּצַדֵּק

אמר רבן גמליאל: הואיל וכך היה אלך ואפייסו לרבי יהושע. כאשר הגיע לביתו ראה כותלי ביתו שהם שחורים. אמר לו: מכותלי ביתך אתה ניכר, שפחמי אתה. אמר לו: אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאין אתה יודע בצערם של תלמידי חכמים, במה הם מתפרנסים ובמה הם ניזונים. אמר לו: נעניתי לך, מחול לי. לא השגיח בו. - עשה בשביל כבוד אבא. פייס.

תרגום תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף כח, ע"א

שאינ ראוי לאדם לעשות כל צרכיו לעצמו ובני ביתו, ולא ישגיח על העניים האומללים - וצרכי הפסח מרובים. ... וידוע מה שנאמר בזוהר הקדוש: שבילי יום טוב, הקדוש ברוך הוא מבקר את אנשי העולם, וכשרואה שהם חסרים - רוצה להחריב עולמו. ומידת הדין מקטרגת על העשיר לומר לפניו יתברך: לעשיר נתת עד שאכל ושבע ודשן, ולעני לא נתת כלום, איה רחמנותך? וה' מצטער מזה, ורוצה לשפוך חמתו עליהם. מי גרם לו? - זה שלא נתן צדקה, ועל ידי הצדקה שנותן, עושה שלום בפמליה של מעלה, ועליו נאמר: 'אז יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום'.

חכם שלום משאש, וחם השמ"ש, חלק ב, פרשת צו, עמ' שעד, ירושלים, תשס"ג (2003)

חכם שלום משאש נולד בשנת תרס"ט (1909) במכנאס במרוקו. בשנת תשכ"ב (1962) שימש ראב"ד בקזובלנקה, ולאחר מכן כיהן גם כרבה הראשי של מרוקו כולה. בשנת תשל"ח (1978) עלה לארץ ושימש רבה הראשי של ירושלים. בחיבוריו הרבים: ממזרח שמ"ש, שאותו חיבר בגיל 17, ושמ"ש ומגן. נפטר ביום י' ניסן תשס"ג (2003).

דַּע מַה לְּמַעַלְהָ מִמֶּנָּךְ. משנה, מסכת אבות, פרק ב, משנה א

עמ' 4-5

מר עוקבא היה עני בשכנותו, שהיה רגיל לשלוח לו. תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב
גודל העול המוטל על המך. חכם אברהם ביתאן, (ג'רבה), שמו אברהם, חלק ב', עמ' קי
בנימין הצדיק, היה ממונה על קופה של צדקה. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף יא, ע"א
ואפשר שהם נועלים דלת בפני כל שואל. חכם יוסף חיים, (בגדאד), חסדי אבות, פרק א, משנה ה, עמ' יז

כִּפְהָ פְּרִשָּׁה לְעֵנִי, וְיָדִיהָ שְׁלָחָה לְאַבְיִיוֹן. ספר משלי, פרק כב, פס' כב

עמ' 6-7

אבא חלקיה, בן בנו של חוני המעגל היה. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כג, ע"א
כפה פרשה לקבל מהנדיבים בעד העניים. חכם אליהו לופס, (חלב), אמרי פי, עמ' תקי
מר עוקבא, היה עני בשכנותו, שהיה רגיל כל יום. תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב
כך היא מידתה של נוות ביתי, תבורך מנשים. חכם חיים פלאג'י, (איזמיר), צדקה לחיים, עמ' נה

וְזָרְחָה לְכֶם יְרָאִי שְׁמֵי שָׁמַשׁ צְדָקָה. מלאכי, פרק ג, פס' כ

עמ' 8-9

וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף י, ע"א
הנה העשיר אינו רוצה ליתן צדקה לעני. חכם יוסף אוחיון, (איית-זראר), אבקת רוכל, ח"א, דף יג, עמ' א
אבן טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף טז, ע"ב
קיום המצווה הזו גורמת המשכת שפע בכל העולמות. חכם יהושע מזרחי, (ענא), אהל יהושע, עמ' קד, הוצאת המשפחה

אִם כִּסֵּף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֵנִי עִמָּךְ. ספר שמות, פרשת משפטים, פרק כב, פס' כד

עמ' 10-11

פלימו היה רגיל לומר כל יום. תרגום תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף פא, ע"א
אבל את העני אין די בהלוואה, אלא - 'עמך'. חכם דוד קדוש, (מראכש), לב דוד - כרך א, עמוד ל
מה היו מעשיו של אבא אומנא. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כא, ע"ב
אם העני מתבייש לקחת צדקה, אז יתן לו בהלוואה. חכם חזקיה חדאד, (ג'רבה), מגדנות לחזקיהו, פרשת משפטים, עמ' צו

יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרִנְחָה. משנה מסכת אבות, פרק א, משנה ה

עמ' 12-11

בסורא היה הדבר. בשכנותו של רב לא היה הדבר. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כא, ע"ב
למצוא בו רווחה, כל איש מצרתו. חכם יוסף משאש, (מכנאס), נחלת אבות חלק א, עמ' ריג, דפוס המערב
רבי חנינא בן דוסא ... היתה רגילה אשתו לחמם התנור. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף ד, ע"ב
מעט שפתוח לבך, וחשבת שתפתח את ידך לו חכם יצחק חורי, (ג'רבה), קרית ארבע, בני שילשים, עמ' ס

עמ' 14-15

לא על הלחם לבדו יחיה האדם. ספר ברים, עקב, פרק ח, פסוק ג'

ההוא שבא לפניו של רבי נחמיה. תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב
מהבשר שבקדרה, לא תעלים עיניים ממנו. חכם משה דיין, (חלב), ישיר משה, עמ' 119
רבי גזר תענית ולא בא גשם. ירד לפניו אילפא. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כד, ע"א
לומר כי בזמן הזה אין עניים בעולם. חכם מאיר כהן ורג'אני, (ג'רבה), מאור עיניים, עמ' מא-מב

עמ' 16-17

צדק צדק תרדף למען תחיה. ספר דברים, פרשת שופטים, פרק טז, פס' כ

רבי פתח אוצרות בשנות בצורת. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף ח, ע"א
בין צדיק בין רשע, צריך ליתן הצדקה. חכם יוסף נחמיאש, (מראכש), יוסף חן, דרוש לגמילות חסדים, עמ' 16
אליהו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב. תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף סג, ע"ב
שאף על פי שגופו שלם, דעתו חסר. חכם יעקב דוויק הכהן, (חלב), דרך אמונה, עמ' קסא

עמ' 18-19

בצדקה תכונני רחמי מעשק. ספר ישעיהו, פרק נד, פס' יד

שבא הרעב בימי דוד שלוש שנים. פסיקתא רבתי, פרק ו
לחזק ביד עולי גולה, שיוכלו להתפרנס. חכם יהודה אלקלעי, (סריבו), כתבי רבי יהודה אלקלעי, כרך ב, סימן יז, עמ' 540
היו מטיילים באלו הכנסיות של לוד. תרגום תלמוד ירושלמי, מסכת שקלים, פרק ה, הלכה ד
ישנם עשירים, המתרחקים מאחיהם העניים. חכם יעקב מזורחי, (ביירות), זרח יעקב, עמ' 86-87

עמ' 20-21

גמול נפשו איש חסד ועבד שארו אכזרי. ספר משלי, פרק יא, פס' יז

אלעזר איש בירתא, כשהיו רואים אותו גבאי צדקה. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כד, ע"א
אחד עם העני, ואחד עם נפשו הוא עצמו. חכם אלטר מאזוז, (ג'רבה), אבות על בנים, עמ' יח
אמר רבי לוי: אפילו אני מבקש לשתוק, דינה של ריבה. בראשית רבא, פרשת וארא, פרשה מט, פסקה ו
ובאמצו את לבבו וקופץ יד ממנו, הרי הוא גזולו. חכם יהודה בן עטר, (פאס), מנחת יהודה, עמ' צו, פרשת משפטים

עמ' 22-23

ויקחו לי תרומה מאת כל איש. ספר שמות, פרשת תרומה, פרק כה, פס' ב

רבי טרפון נתן לרבי עקיבא שש מאה קונטרסים. תרגום מדרש ויקרא רבא, פרשה לד, פסקה טז
אינו רוצה ליתן, צריך לקחת ממנו בזרוע. חכם שמואל גרג'י, (הראת), מנחת שמואל, דף צה, עמ' א
בימיו של רבי תנחומא היו צריכים ישראל לתענית. תרגום מדרש בראשית רבה, פרשה לג, פסקה ג
מי שלא טעם טעם עניות, אינו יכול להכיר בצער העניים. חכם צבי דידי, (ג'רבה), ארץ צבי, עמ' תרכג

עמ' 24-25

אֵל תִּגְדַּל דָּל כִּי דָל הוּא. ספר משלי, פרק כב, פס' כב

תרנגולת פטומה ויין ישן. תרגום תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף סז, ע"ב
'אל תגזול דל' - לומר שאינו דל. חכם אברהם ענתבי, (חלב), ספר אהל ישרים, שער הגמול, עמ' 71
לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצאה נשמתו. תרגום תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כא, ע"א
שאינן העניות מן העברות ואינן העשירות מן הזכיות. חכם יהודה בן מויאל, (תארודנת), שבט יהודה, עמ' קפה

עמ' 26-27

עֲשִׂיר וְרֵשׁ נִפְגְּשׁוּ עוֹשֵׂה כָּלֶם ה'. ספר משלי, פרק כב, פס' ב

כך הייתה אמו של ר' תנחום בן ר' חייא עושה. מדרש פסיקתא דרב כהנא, פסקה כח
כאדם הנושק את חברו פנים בפנים. חכם עמור אביטבול, (צפרו), עומר מן, עמ' רסג, מכון בית עובד
מעשה בשני תינוקות שהיו מן שכונה אחת. דברים רבה, פרשת עקב
להיות העשיר והמסכן בחבורה אחת. חכם שלמה וזאן, (תוניס), יריעות שלמה, עמ' לא

עמ' 28-29

אֲשֵׁרֵי מוֹשְׁבֵי אֵל דָּל. ספר תהלים, פרק מא, פס' ב

הלל הזקן, ראוי זה לחלל עליו את השבת. תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף לה, ע"ב
דחיית נפשות אינה אלא עצת יצר הרע. חכם לוי סעדיה נחמני, (מראכש), וענתה השירה הזאת, מידותיו של אהרן, עמ' יח
כאשר היו רבים רבי חנינא ורבי חייא. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פה, ע"ב
'למוד מן העבים' - שמריקים הגשם בכל מקום. חכם שמואל שאול סרירו, (פאס), דרושי מהרש"ש סרירו, ח"ב, עמ' רל

עמ' 30-31

לֹא יוֹעִילוּ, אוֹצְרוֹת רֵשָׁע; וְצַדִּיקָהּ, תִּצְלֵל מְמוֹת. ספר משלי, פרק י, פס' ב

רבי עקיבא, היתה לו בת. תרגום תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קנו, ע"ב
העושר הוא פיקדון ביד העשיר. חכם אליעזר ידיד הלוי, (חלב), דבר אליעזר, עמ' רכד, ישיבת קדושת יום טוב
שמואל ואבלט היו יושבים, והיו אותם אנשים שהלכים לאגם. תרגום תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קנו, ע"ב
אותו המלאך, שנברא מן הצדקה, אינו מניחו להיפרע ממנו. חכם דוד הכהן, (גרבה), קול דודי, דף סד, עמ' ב

עמ' 32-33

וְשִׁמְרוּ דֶרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. ספר בראשית, פרשת וירא, פרק יח, פס' יט

רבה בר בר חנה, שברו לו הסבלים חבית של יין. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פג, ע"א
להניח המשפט לצד אחר ולעשות האמת והצדק. חכם רפאל משה בולה, (סלוניקי), חיי עולם, הנהגת הדיינים, דף צד, ע"א
בסורא לא אוכלים עטינים, בפומבדיתא אוכלים עטינים. תרגום תלמוד בבלי, מסכת חולין, דף ק, ע"א
לא מפני שהוא מסכן, אלא מפני שהוא צריך. חכם שלמה ילוח, (טבריה), שו"ת אשר לשלמה, חלק א, עמ' 25

וַיַּדְעֵנִי וְאֵינִי לֹא הִחַיֶּקָהּ. ספר יחזקאל, פרק טז, פס' מט

עמ' 34-35

כשהיה מזדמן עני לסדום. תרגום תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף קט, ע"ב
בעלי חוב עניים, ורוצים ליקח ממעות שנתנו להם לצדקה. חכם יוסף בן ג'וייא, (צפת), טל אורות, חלק ב, עמ' קצא
כופים אותו לבנות בית שער ודלת לחצר. תרגום תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף ז, ע"ב
קהל שרוצים לתקן שהעניים לא יחזרו על הפתחים. חכם יוסף אבן ואליד, (טיטואן), שמו יוסף, עמ' נא-נב

וְהִנֵּה דַמְעַת הָעֵשְׂקִים וְאִין לָהֶם מְנַחֵם. ספר קהלת, פרק ד, פס' א

עמ' 36-37

רב יהודה היה יושב לפניו של שמואל. תרגום תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף נה, ע"א
הנעשק, תמיד נפשו תהמה על העושק שעשו לו. חכם אברהם בלעיש, (תוניס), עפרות תבל, עמ' 24
הגיע זמן, שאתבע מכם שוד עניים, שגזלתם, ומה שציערתם אותם. ילקוט שמעוני, משלי, רמז תתקנ
מתוך מידת האנוכיות הזוללת באדם. חכם בן ציון מאיר חי עוזיאל, (ירושלים), מכמני עוזיאל, חלק ב, שער ב, מאמר טו

הֲאֵף תִּפְרַר מִשְׁפָּטִי תִרְשָׁעֵנִי לְמַעַן תִּצְדָּק. ספר איוב, פרק מ, פס' ח

עמ' 38-39

שיושב לפני רבו, ורואה זכות לפני וחובה לעשיר. מדרש תנחומא, פרשת משפטים, פסקה ו
כדי שיילחמו למען הצדק ולמען המשפט. חכם סלימן דוד ששון, (לונדון), נתן חכמה לשלמה, שיחה על איוב, עמ' קסד
הואיל וכך היה אלך ואפייסו לרבי יהושע. תרגום תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף כה, ע"א
וכשרואה שהם חסרים - רוצה להחריב עולמו. חכם שלום משאש, (מכנאס), וחם השמ"ש, חלק ב, פרשת צו, עמ' שעד

מְנַעֵיִל חֲכָמִים:
שְׁמִישׁ צְדָקָה וּמְרִפָּא

לעילוי נשמת חכמי ישראל

דע שמנהגינו להדליק נר נשמה לכבוד הצדיקים
ולעילוי נשמתם, שנאמר נר ה' נשמת אדם.
ומה טוב להוסיף מאור התורה על אור הנר,
שנאמר נר מצווה ותורה אור.
ומה טוב להרבות מתורת הצדיק ביום פטירתו,
שאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי
כל תלמיד חכם, שאומרים דבר שמועה מפיו
בעולם הזה, שפתותיו דובכות בקבר.
ואף אם כל השמים יריעות, וכל בני אדם
לבלרים, וכל היערים קולמוסים,
איננו יכולים לכתוב מה שלימדו רבותינו. אך
טוב מעט לצדיק, ובזכות תורתו הקדושה,
ובזכות הלימוד שילמדו ישראל בשמו, ביום
פטירתו, הקב"ה ישים חלקנו עמהם,
ולעולם לא נבוש כי בקב"ה בטחנו, ועל חסדו
הגדול באמת נשענו,
ומה רב טובך אשר צפנת ליראך.

החכם היומי • מעיל חכמים שמש צדקה ומרפא אלי ברקת, סמנכ"ל חינוך כל ישראל חברים

www.hyomi.org.il

כל ישראל חברים
ALLIANCE ISRAËLITE UNIVERSELLE

בית כל ישראל חברים בית ספר חקלאי מקווה ישראל חולון 5891000 טל. 072-2566671 • פקס. 072-

2566690